

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА

Светлана Мирчов

О СУДБИНИ БИБЛИОТЕКЕ НИКОДИМА МИЛАША

ПОВОДОМ ОБЈАВЉИВАЊА ДЕЛА НИКОДИМА МИЛАША

Епархија далматинска је недавно објавила *Дела Никодима Милаша*, свог некадашњег епископа. Избор од седам књига, а све осим последње су фототипска издања, чине: *Правила (KANONES) Православне Цркве с ѿумачењима* (прва два тома), *Свeйши Кирил и Методије и истина ѿправославља* (трећи том), *Православна Далмација* (четврти том), *Православно црквено ѿраво* (пети том), *Црквено казнено ѿраво* (шести том), *Ауѿобиоѿрафија, Сѿудије, Чланци* (седми том). Ова најзначајнија дела великог православног теолога, историчара цркве и каноничара постала су доступна заинтересованој читалачкој публици захваљујући *Истини*, издавачкој установи Епархије далматинске и труду Његовог преосвештенства, данашњег епископа далматинског Г. Фотија и његових сарадника. Његово преосвештенство је библиотеку београдског Правног факултета даривало овим вредним књигама, а ми смо му на поклону веома захвални, посебно стога што је Милаш радовима из области црквеног права значајно обогатио наше правно наслеђе.

Никодим Милаш, пре монаштва Никола, рођен је 4. априла 1845. године у Шибенику од оца Трифуна и мајке Марије. Основну школу је похађао код францисканаца, а приватну нижу гимназију код доминиканаца, слушајући за то време веронауку у Бовановој српској школи. Како нижа гимназија није имала право јавности, Никола је поново код језуита у Дубровнику полагао четврти и захваљујући бриљантним одговорима признати су му и четврти и пети разред. Као стипендиста Зелићеве фондације наставио је школовање у задарској гимназији и своје богословско образовање

завршио са одличним успехом у Сремским Карловцима 1863/4. школске године.

Милаш је потом у Бечу уписао Филозофски факултет, али је 1867. прешао у Русију, на Кијевску духовну академију, и на њој магистрирао 1871. године са радом *Номоканон патријарха Фотија*. По повратку у Далмацију постао је професор и ректор Задарске богословије.

Никола Милаш се замонашио у Задру, на Бадњи дан 1873, добивши име Никодим, на Божић је рукоположен у чин јерођакона, ускоро био одликован црвеним појасом и протођаконским чином, на Божић 1875. године примио је презвитерски чин и 1880. године био произведен у чин архимандрита.

Године 1885. руски Синод га је предложио за цетињског, а епископ Кнежевић за сарајевског митрополита, што је појачало нетрпељивост и клевете оних који су завидели његовом научном успеху, те је Милаш дао оставку на место ректора Задарске богословије јула 1885. године. Тада је добио позив из Србије од министра просвете и црквених дела Милана Кујунџића Абердара да дође у Београд и реорганизује Богословију. Милаш је позив прихватио и новембра 1886. примио дужност, а ускоро постао и члан Главног просветног савета. Али ни у Београду га нису добро прихватили, те се јула 1887. године вратио у Задар. Након три године, 10. јула 1890, именован је за далматинског епископа и хиротонисан 16. септембра исте године.

Иако се епископ Никодим потпуно посветио својој епархији, против њега су били многобројни свештеници, монаси и световњаџи, чак су и неке црквене општине тражиле да се он свргне, стога је 21. децембра 1911. године поднео цару „оставку на задарску епархију“. Након тога настанио се у Дубровнику и посветио научном раду. На дан објаве рата Аустро-Угарске Србији, док се Милаш налазио на лечењу у Штајерској, полиција је претресла његов стан и однела приватну преписку и рукопис *Црква и држава у Аустро-угарској*, припремљен за штампу. Милаш је умро у Дубровнику на Велики петак, 2. априла 1915. године и ту сахрањен у приватној гробници. Његови посмртни остаци пренети су 4. октобра 1930. године у Шибеник и следећег дана сахрањени у посебној капели.

Милаша је Кијевска духовна академија прогласила својим почасним чланом, Православни богословски факултет у Черновцима за почасног доктора богословља, Петроградска и Московска духовна академија за почасног члана, уз то је био и члан научних друштава широм Србије, Русије, Бугарске, Грчке и Аустрије.

Милашев плодни научни опус, који је произашао из великог труда и обдарености за научни рад, из одличног познавања теоло-

гије и друштвених наука и класичних и савремених европских језика, чини низ значајних радова из области канонског права и националне и црквене историје. У *Српској библиографији: Књиге: 1868–1944*, пописано је 78 монографских публикација чији је он аутор, а након 1944. објављено је још 12 његових књига. Најзначајнијим делима овог аутора сматрају се *Правила (KANONEΣ) Православне Цркве с тумачењима*, у којима су протумачена сва правила која важе у Православној цркви као позитивни канон, *Црквено право* које је преведено на више језика и које се и данас користи у свим православним црквама и *Православна Далмација*, за коју сам аутор каже да је то његова „мила и најмилија књига“, настала као плод четворогодишњег проучавања судбине православне вере и цркве у Далмацији. Од осталих радова треба издвојити: *Историјско-канонички преглед на усјановљење српско-румунске митрополије; Досјојанство у православној цркви; Codex canonum ecclesiae africanae; Крмчија Савинска; Православно калуђерство; Источно црквено мишљење и загађа Аустрије у рјешавању шога мишљања; Канонско начело православне цркве при разрађивању црквених обласати; Пропаганда, њезин јосјанак и данашња уредба; Рукоположење као смејња браку*. Многа његова канонско-правна дела и историјске расправе преведени су на руски, немачки, бугарски, румунски, грчки и италијански језик. Милаш је издао и *Documenta spectantia historiam orthodoxae dioeceseos Dalmatiae et Istriae a XV usque ad XIX saeculum* (*Документиа и јовијесити православне дијецезе Далмације и Истпре од XV до XIX стољећа*).

Лична библиотека епископа Никодима Милаша доживела је судбину многих драгоцених збирки које су њихови власници наменили одређеним институцијама да би се као целина трајно сачувале. Ни до данас се поуздано не зна да ли је Милаш своју библиотеку завештао Правном или Богословском факултету у Београду. Тачан податак крије се у Милашевом тестаменту до којег би свакако требало доћи, док на основу расположивих извора имамо следеће податке.

Љубица Кандић у *Историји Правног факултета у Београду: 1905–1941*, само пише¹ да је библиотека епископа Никодима Милаша поклоњена Правном факултету у Београду 1925. године и да је око ње било проблема између Богословског и Правног факултета у вези са питањем власништва.

1 Љубица Кандић: *Историја Правног факултета у Београду: 1905–1941. Друга књига: Том први*, Београд 2002, стр. 470. Аутор се позива на документ сачуван у приватној архиви проф. др Драгаша Денковића о Седници Савета факултета од 1. децембра 1925.

Миодраг Симић у књизи *Београдски и субојички Правни факултети: 1941–1945*, пише² о отуђењу библиотеке-легата епископа Никодима Милаша. Он наводи да је Богословски факултет Београдског универзитета упутио 5. маја 1943. молбу Савету Правног факултета да се библиотека епископа Никодима Милаша, завештана Библиотеци Правног факултета у Београду, додели на употребу Богословском факултету. С тим се сложио председник Стручног одбора Библиотеке, проф. др Александар Соловјев и затражио 18. маја 1943. сагласност Савета Правног факултета, па, пошто је она добијена, декан Правног факултета проф. др Лазо Костић је 26. маја 1943. затражио и сагласност Ректората Универзитета и Универзитетског Сената, наглашавајући да Правни факултет, до даље одлуке Савета, задржава право власништва над овом библиотеком. Симић даље пише да је ректор Универзитета у Београду, проф. др Никола М. Поповић, известио 31. маја 1943. Деканат Правног факултета да је одлучено да се библиотека Никодима Милаша уступи на употребу Теолошком факултету. Последњи цитирани документ је обавештење о сагласности за уступање Милашеве библиотеке које је декан Правног факултета упутио 2. јуна 1943. године Богословском факултету.

Богољуб Ђирковић, дугогодишњи управник Патријаршијске библиотеке, у чланку *Библиотеке Српске православне цркве*³, износи нешто другачије податке. Он тврди да је Милаш своју личну библиотеку тестаментом оставио Правном факултету у Београду само на чување, с тим да она буде предата Богословском факултету када буде отворен при Београдском универзитету. Овај аутор наводи и да је библиотеку од 1915. године до 1925, када је предата Правном факултету у Београду, чувала Српска православна општина у Дубровнику и да је она, према сачуваном азбучном попису по ауторима и делима, који је сачинио сам Милаш, имала 4.291 дело, од тога 1.513 књига штампаних латиницом, 1.918 штампаних ћирилицом и 860 брошура за које нису дати библиографски подаци. Ђирковић даље пише да Правни факултет није 1937. године предао Милашеву библиотеку Богословском факултету, али да је она као целина чувана у Библиотеци Правног факултета до 1941. Те године, већи број књига, међу њима и бројне књиге Никодима Милаша, Правни факултет је поклонио Народној библиотеци која је започела реконституцију својих фондова, након уништења приликом

2 Миодраг Симић: *Београдски и субојички Правни факултети: 1941–1945*, Београд 1996, стр. 77–79 5, а на основу докумената који се чувају у Архиву Србије, Фонд Г-205, Правни факултет, Општа архива, година 1943, фасцикла XVII, бр. 824/43.

3 Богољуб Ђирковић: Библиотеке Српске православне цркве, део трећи Школске библиотеке Српске православне цркве, *Српска православна црква 1920–1970: Сјоменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије*, Београд 1971, стр. 423.

бомбардовања Београда 6. априла 1941. Касније је Народна библиотека расхатовала књиге које нису одговарале профилу њених фондова и страну теолошку литературу поклонила Патријаршијској библиотеци, поред осталог и 232 књиге из библиотеке Никодима Милаша.

Право власништва над библиотеком Никодима Милаша тек треба да буде утврђено, али је сигурно да је велика штета за културу што је она распарчана уместо да се, као што је њен власник желео, чува као целина, јер би тако имала далеко значајнију историјску, научну и културну вредност.